

Романюта А.М.

учитель історії,

Харківська спеціалізована школа № 108

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ МІСТА ХАРКОВА («ДОРОГА НА ПОЛТАВУ»)

Полтавський Шлях – одна з найстаріших вулиць Харкова, одна з ключових транспортних артерій міста. Вона з'єднує центр міста з Південним вокзалом, Холодною горою, Залютине і проходить на межі Холодногірського та Новобаварського районів.

Історія вулиці нараховує більше трьох століть, а старі будинки зберігають тасмниці багатьох відомих харків'ян. Виникла наприкінці XVII століття як дорога з харківської фортеці до Полтави – звідси і назва. Тоді цей шлях був досить складним через розгалуження озер, які складали русло річки Лопань.

Невеличка вуличка з дерев'яними будинками була незручною та досить брудною, тож популярністю в місті не користувалася. Але у другій половині XVIII століття на вулиці, яка вела від Залопані до Холодної Гори, майже всі озера висушили та почали активно зводити кам'яні будинки. Ця вулиця чи не найчастіше у Харкові змінювала назву. Так у другій половині XVIII століття Полтавський Шлях недовго називався Новоросійською вулицею. У 1804 році, коли всі харківські вулиці дістали назви, Полтавський Шлях, забудований тоді дерев'яними будинками до Холодної Гори, було названо «Катеринославська вулиця» [4].

Таке найменування вулиця отримує через дорогу на Катеринослав (сучасне місто Дніпро). Катеринославська вулиця залишається до 1919 року. Після більшовицького перевороту їй дають назву – вулиця Якова Свердлова на честь радянського революціонера. Свою історичну назву Полтавський Шлях повернула вже за часів Незалежної України.

Вулиця ставала дедалі популярнішою, у XIX столітті тут навіть був будинок генерала-губернатора Кропоткіна. Селилися тут також і заможні міщани, Саме тоді на вулиці залишили одне озеро, через яке побудували невеликий місток – зараз про нього нагадує так званий Круглий (а насправді шестикутний) сквер.

Наприкінці XIX століття Полтавський Шлях став однією з найважливіших артерій міста. Тут відкрили крамниці, казино, навчальні

заклади, а з будівництвом Південного вокзалу її почали вважати однією з візитівок Харкова. До того ж, через розвиток залізниці на тоді вже Катеринославській вулиці побудували кілька готелів. У 1882 році вулицею проклали «конку» – першій у Харкові маршрут кінного трамваю. Саме на Полтавському Шляху з'явився перший у Російській імперії кінотеатр, що належав братам-французам Боммер.

Вони вирішили відкрити свій власний кінотеатр не в орендованому будинку, а у новозбудованому приміщенні, яке було розташоване біля готелю «Росія» на самому початку вулиці Катеринославської. На першому поверсі харківського кінотеатру «Боммеръ» обладнали глядацьку залу на 380 місць, на другому ж розмістили велике фойє, де для відвідувачів, які чекали на новий сеанс, грав оркестр. Функціонує найстаріший кінотеатр Східної Європи й зараз. Сьогодні тут часто влаштовують кінофестивалі та демонструють документальні фільми [1].

У середині XIX століття лівий бік Катеринославської вулиці від Гончарівського бульвару до Холодної гори був уже заселений, тоді як правий являв собою рясними болотами. У цій частині міста жили ремісники і відставні солдати. На правому боці була збудована українськими поселенцями церква на честь великомученика Дмитрія Солунського (середина XVII століття). Перша церква була дерев'яною. У 1764 році її розібрали і побудували нову, теж дерев'яну. Виконана в традиційних формах української архітектури із дзвіницею, що стояла окремо. Третій храм був побудований у 1808 році. Храм побудували по проекту архітектора Є.А.Васильєва. Храм опікувався Олександрівською лікарнею. Атеїстичний терор жорстко позначився на долі Дмитрівської церкви. Зараз Свято-Дмитрівська церква – лише тінь від тієї красуні, яка прикрашала західну частину Полтавського Шляху на початку XX століття [2].

Величний будинок у дусі класицизму на два поверхи є колишньою садибою дворянської сім'ї Павлових. На першому поверсі були житлові кімнати – дитячі, спальня, кімнати для гостей і слуг. А на другому були їдальня, вітальня, величезний зал із балконом. У 1919 році тут розмістили харківський штаб частин особливого призначення. У наш час будівля є міжрайонним військкоматом Харкова.

У західній частині Полтавського Шляху розташована Холодногірська виправна колонія № 18. Холодногірська в'язниця була закладена ще при царі Павлові I, реконструйована при Олександрі II в 50-х роках XIX століття. До 1917 року тут були Губернська тюремна установа і Виправні арештантські відділення цивільного відомства. Під німецькою

окупацією під час Другої світової війни тут існував лихонівський комплекс, тобто «міський табір військовополонених № 364». На теперішній час Холодногірська виправна колонія № 18- це кримінально-виконавча установа середнього рівня безпеки.

Із Полтавським Шляхом пов'язані долі багатьох відомих діячів, які мешкали у Харкові. Серед них і музикант та письменник Гнат Хоткевич. Його родина приїхала до Харкова й поселилася в будинку купця Михайлова на вулиці Полтавський Шлях – подекуди, що саме тут і народився відомий українець. Коли в 1938 році Хоткевича жорстоко вбили прибічники сталінського режиму, а його будинок під Харковом конфіскували, дружина українського письменника з молодшою донькою оселилася у маленькій квартирі на вулиці Полтавський Шлях 37. У 1943 році родину розлучили назавжди – дружину Хоткевича відправили до концтабору, його донька Галина емігрувала за кордон. До Харкова Галина Хоткевич повернулася наприкінці 1980-х [5].

Поруч зі станцією метро «Холодна Гора», відрізаний від вулиці торговельним центром, розташований сквер імені О.І. Мещанінова, професора, доктора медичних наук. У 2006 році у сквері було відкрито пам'ятник-погруддя лікареві, який у роки окупації Харкова під час Другої Світової війни, спромігся відкрити на базі 9-ї міської лікарні відділення Червоного Хреста. Багато поранених військовополонених червоноармійців були врятовані Мещаніновим від концтаборів.

А от у будинку № 31, колишньому прибутковому будинку «Динамо», мешкав командувач Революційної повстанської армії України Нестор Махно. В цьому ж будинку була книгарня видавництва «Рух» і саме тут за Радянської України були видані твори Івана Франка, Ольги Кобилянської, Володимира Винниченка та багатьох інших. Головного редактора видавництва Івана Лизанівського більшовики судили тричі й після третього суду розстріляли.

Біля Полтавського Шляху розташована маленька площа, яка сьогодні називається площа Національної Гвардії. Її побудували у ХІХ столітті на місці Дмитрівського кладовища – спочатку тут планували будувати острог, але залишили площу. У 1920 році площу перейменували на площу Всеобучу, а вже у 1929 році їй дали нову назву – Червоного Міліціонера. Під час окупації Харкова німецькими військами площі повертають назву – Жандармська, але після звільнення Харкова вона знову стає площею Червоного Міліціонера. Слід зазначити, що в деяких

документах маленьку площу називали також Гончарівською, або площею Червоного Пожежника.

Та в історію ця місцина увійшла чи не найдивнішою акцією протесту в Харкові. Саме тут проходив страйк асенізаторів, які виїхали на площу і одночасно вилили на неї вміст своїх бочок. Таким чином невдоволені робітники вимагали поліпшення умов праці. Місцеві мешканці ще довго розповідали про зловонні запахи, які стояли над районом.[3]

Список використаних джерел:

1. Мачулин Л. Улицы и площади города Харькова. Харьков, 2007. 470 с.
2. Дьяченко М.Т.З історії харківських вулиць і площ. Харків, 1961. 521 с.
3. Лейбфрейд А., Реусов В., Тиц А. Харьков: Архитектура, памятники, новостройка. Путеводитель, 1985. 152 с.
4. Тихомирова Т.В. Полтавская-Новороссийская-Екатеринославская-Свердлова, 1994, стаття газети «Слобода».
5. Клейн Б. Вдоль улицы Свердлова, 1992, стаття газети «Слобідський край, 5 ноября.

Старжець В.І.

*кандидат історичних наук, вчитель історії,
Обарівський ліцей Рівненської райради Рівненської області*

ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН СЕРЕД МОЛОДІ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1944–1953 РР.)

У післявоєнний період боротьба між радянською владою та українським націоналістичним підпіллям за вплив на молодь набула надзвичайно гострого характеру. На юнацтво, насамперед школярів та студентів, обидві сторони покладали великі надії, тому не шкодували сил та використовували різні засоби впливу на них. Адже саме на терені молоді формувалась основа української нації, здійснювалось проектування майбутнього суспільства.

Ідеологи ОУН зразком національного виховання вважали національно свідому, політично думаючу, соціально активну людину, рішучу в своїх планах і діях [2, арк. 1 зв.]. У реалізації цих планів